

Pan Schnitzler, člen vídeňské Moderny, má u nás štěstí právě jako všechna prostřednost. Tento skoro nejméně odvážný, silný a výrazný autor z mladé německé generace, tento opatrný a střízlivý středocestník, povrchní, uhlažený a obratný salonní pán, který zná dobře svoje obecenstvo a jeho vkus a ví, jakými cestičkami se musí člověk dovést prošlapat k hlučnému úspěchu, je tedy dnes horlivě překládán do češtiny, zatím co řada obrů ne jednou, ale několikrát ho převyšujících, čeká marně, že se stane živným chlebem i duším českým.

Schnitzler není z autorů *universálních*, kteří náležejí celému světu, kteří tak hluboce a podstatně, do posledních kořenů probádali lidství, že *místní a časová* obmezenost charakterů, *kolorit lokální* a dějový je pouze slupkou, mostem snadno prostředkujícím s vlastním teritoriem psychickým, podstatně a základně lidským. Jsou autoři, kteří jako Schnitzler nesou ve svých výtvorech a vědomě i nanášejí barvu docela určitého a obmezeného ústředí, kteří nepovrhují charakteristikou lokální, drobnými autentickými a pasivními charakteristickými barvami, zvuky a tóny, ale kterým všechen tento vnější lokální aparát jest jen *prostředkem* k vyluštění ryze lidského a obecně typického jádra. U Schnitzlera tomu tak však není. Na Schnitzlerovi není nic podstatně *jeho*, žádný nový a jemu vlastní výhled do nesmírných tekutých stínů a propastí duše, do velikých základních záhad a bolestí lidského osudu, žádný slavný, plný a jemu vlastní plán kulturních bitev lidství — Schnitzler nemá nic než právě ten

lokální vídeňský charakter, ten čiperně zviřený vídeňský vzduch, ten žoviálně pohodlný a tolerantně rozplizlý, obmezeně intimní a pokojně nicotný tón, který se pokládá za specifikon vídeňských typů. Celá jeho práce a činnost je, že veliké lidské typy, základní konstitutivní nálady a dispozice, jaké objevili všude jiní velcí mistři a rekové poesie, přenáší, aklimatisuje, přesazuje do vídeňského vzduchu a půdy, t. j. *zmenšuje, zmalicherňuje a banalisuje* je ve většině případů. „Anatol“ je typ nikdy neukojeného a přitom požívavě mlsného a za novými záchvěvy požitku, za novou nuancí pocitu, novým šlehem lechtavé rozkoše stále se honícího člověka, člověka, jenž experimentuje život z vnitřní pustoty a potřeby odvrátit se od toho strašného, zoufale dunícího prázdna a pustoty ve hrudi, rozptýlit se z něho a uniknout mu — typ, který od Byrona, Chateaubrianda, Musseta vstoupil na jeviště moderní literatury a neopouští je do dnešní chvíle, stále jinak a jinak formován a vykládán, z titanského revolucionáře a prometheovského atheisty klesající nakonec u Gončarova, Turgeněva a Garboga v pathologickou zrůdu, slabošský polotvar a demonstrační preparát rozviklané a rozleptané psychické konstituce. Starý typ požívaného, experimentujícího, vnitřním hladem a žízni stále k novým a novým dobrodružstvím hnaného Dona Juana. Ale jak málo podstatně a konstitutivně psychického je složeno v této figuře u Schnitzlera! Jak prosto všeho osudného metafysického stigmatu je toto pusté a prázdné čelo! Jak zbyl jen pouhý povrch, zvyk, gesto, řeč, anekdota, dvojsmyslná pointa — jak je setřeno všecko slavné, osudné, žiznivé, zmučené a nezměnitelné, celá ta pekelnými plameny fosforeskující aureola složená kolem čela Dona Juana *romantismu!* Jak daleko jsme tu od vážné, hluboké, základní útvary lidského dna sondující olovnice básnického a psychologického realismu! Jen *lokální kolorit* nebo *skoro* jen lokální kolorit — a to je v umění málo, to je v umění úplná nula. To plus, které podává Schnitzler přes lokální kolorit, ten sem tam kousek náběhu k ironii, melancholii nebo náladové roztoužené hře umdlené obraz-

nosti je tak nepatrné a srovnáno s jinými tvůrci psychologických typů tak slabé a drobnoučké, že může nalézt zájem a porozumění jen v městě, z jehož prvků, barev, dekorací, stafáže i povrchnosti a hravé prázdnoty je tvořeno a pro něž znamená snad i kousek umělecké relevace, ale v první řadě lokální majetek, lokální výrobek, a tomu moderní šosák neodolá nikdy a nikde. Schnitzler má jistě význam v rozvoji moderního německého umění jako typický představitel jednoho jejího stadia, kdy z velikých rozběhů a útoků na velké sociální stavby a veliké hromadné útvary obmezilo se na tichou skromnou pasivnou a šerou reprodukci, trpělivé a pečlivé studium určitého místního středu, z něhož chtělo zachytit všechnu vůni, všechno intimní a drobné kouzlo, všechn teskný a důvěrně známý a duši naši od dětství pronikající tón a stín — toto stadium představuje tvorba Schnitzlerova, a v tom jest její rozvojový význam pro německé moderní umění.

Stal se lokálním básníkem, básníkem Vídně, jejího útvaru společenského, temperamentu duševního, vzduchu a vůně . . . Vídně rokokové, mísící cynismus s melancholií, prázdnotu a agilnost s tesknou únavou, Vídně starých sladkých galantních hříchů a zaprášených tritonů, které v tom křehkém titěrném kouzle vyvolává tak mdlobně starou erudici přetížená nějak úvodní popisně náladová báseň *Lorisova* (*Huga von Hoffmansthal*), p. Klášterským tak toporně přeložená do češtiny, kterou pokládám za nejlepší číslo knihy.

Ale to je *negativní přechodná* jen cena Schnitzlerova. Již dávno se pochopilo v moderní literatuře, že pro umění naprosto nestačí *sám sebou* a *pro sebe* žádný lokální kolorit sebepečlivěji studovaný, že nemá vůbec v umění smyslu a významu, nemá-li ta všecka lokální charakteristika žádného jiného cíle než vyluštit zesilněněji, zmocněněji, bolavěji a důrazněji kouzlo a záhadu *ryze lidskou* a *ryze kosmickou* . . . Tam, kde se však stává cílem samu sobě, kde chce se pokládat za vlastní kouzlo a sugesci práce, tam vyvětrá brzy a zbývá jen pustota a prázdnota přikrytá na

čas lehkými lacinými parami a mlhami, které odnese brzy chladnější tok větrů a let. Titěrná malichernost a koketní hračkářství je poslední slovo tohoto virtuosního uměnička, které široce a pikantně mluví stále o časném a nezná těch hlubokých velikých pramenů věčna, po nichž žizní vždycky a v každé době lepší duše lidská jako po živé vodě.

V *Anatolu* není tedy bez zájmu a snad ne i bez půvabu sem tam scenerie, dekorace, jeviště a lešení . . . ale co se hraje na tomto jevišti je dunící prázdnota a zvučící pustota.

Výše stojí novela *Umírání*, ačkoliv ani tu není nikde těch velikých, básnický drtivých perspektiv, těch temných a slavných, všecku bytost člověka z kořene vyvracejících větrů a bouří děsu a touhy, které měly plakat nad prací jako spuštěný liják slzí a tónů, jako nesmírné rozkypělé varhany duše plné očištného a horkého ohně spalujícího všecko malicherné a všední, propalující se k samým zdem a kostrám lidského bytu i bytí. Ne . . . střízlivá, suše a vtipně komponovaná, bystrými aperçu a čipernými psychickými postřehy obratně a účinně provlečená a prošíťá, sem tam pěkným mollovým akordem nálady zalitá je novelistická práce p. Schnitzlerova . . . celkem všecko, co může utvořit pěknou a slušnou *novelu*, jakých jste četli a budete číst ještě několik tuctů, ale nic z toho, co může hlubokou nezbádanou chemií sloučit se v umělecký *objev* a *čin*, v báseň vztyčenou jako hora mezi různými terény a vodstvy, v tajemně záhadný, v různé strany ducha obrácený a červánky nebe s temnou hloubí moře ve svém zrcadle mísící básnický maják . . . všecko, co in nuce jest ovinuto a postulováno v tom těžkém, širém a slavném názvu *Umírání*.